

Jeřáby (píseň) - Wikipedie

W [ru.wikipedia.org/wiki/Журавли_\(песня\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Журавли_(песня))

Contributors to Wikimedia projects

Jeřáby

Píseň

Vykonavatel Mark Bernes

Album "Poslední poznámky"

Datum vydání 1969

Datum záznamu 1968-1969

Doba trvání 4:13

Označení Melodie D-00025933-34

Písničkáři Ian Frenkel (hudba)
Rasul Gamzatov (texty, překlad Naum Grebnev)

Seznam skladeb alba "Poslední poznámky"

"**Jeřáby**" " Tam, kde začíná vlast "
(1) (2)

„**Jeřáby**“ je píseň skladatele Jana Frenkela s textem Rasula Gamzatova, který do ruštiny přeložil Naum Grebnev . Jedna z nejlepších a nejoblíbenějších ruskojazyčných písní o válce ve vlasti i na celém světě ^[1] . „...Slova této písně... měla konkrétní adresu – k milionům padlých, kteří se nevrátili z bojišť Vlastenecké války ale zároveň nevidím důvod, proč by „Jeřáby“ neměly být věnovány obětem válek všech dob,“ napsal později Rasul Gamzatov ^[2] .

Před prvním vydáním notového záznamu písně autoři předali věnování: „ Marku Bernesovi , pro kterého byla tato píseň poslední“ ^[3] .

Dagestánský básník, člen prezidia Nejvyššího sovětu SSSR , Rasul Gamzatov napsal báseň „Jeřáby“ ve svém rodném jazyce, avarštině , a téma jeřábů bylo inspirováno návštěvou parku Památníku míru v Hirošimě. a památník japonské dívky jménem Sadako Sasaki , která trpěla leukémií po výbuchu atomové bomby v Hirošimě .

Jeřábový klín

Sadako Sasaki doufala, že se vyléčí, když vyrobí tisíc papírových „jeřábů“ pomocí umění origami . V Asii panuje víra, že přání člověka se splní, když z barevného papíru složí tisíc origami jeřábů. Jeřábi mají svůj vlastní obraz i v ruské kultuře, kterou Gamzatov jako překladatel ruské klasické poezie velmi dobře znal.

Když Gamzatov letěl z Japonska domů do SSSR , myslel na svou matku, o jejíž smrti přišla do Japonska zpráva . Vzpomněl si také na svého staršího bratra Magomeda, který zahynul v bitvách u Sevastopolu , na dalšího staršího bratra, na zmizelého vojenského námořníka Akhilchiho, na další blízké lidi, kteří zemřeli ve Velké vlastenecké válce , jejímž výsledkem bylo vítězství nad nacistickým Německem a jeho spojenec - militaristické Japonsko . Gamzatovovy jeřáby jsou jak avarské, tak ruské jeřáby.

Podobu mrtvého vojáka, který se proměnil v ptáka, vytvořil Rasul Gamzatov ještě dříve, v mládí, v roce 1948, v méně známé básni „Stoupat“ (také přeložil N. Grebnev), ve které dívky poznávají své milované jedni, mrtví jezdci, v ptácích létajících na obloze. V roce 1968 Gamzatov vyvinul tento obraz a dovedl ho k dokonalosti v básni „Jeřáby“. Tento silný obraz je jedinečným výtvozem básníka, který není vypůjčen ani ze světového folklóru, ani z literárních děl jiných lidí [4] .

Báseň „Jeřáby“ v překladu Nauma Grebněva vyšla v časopise „Nový svět“ č. 4 pro rok 1968 . Začalo to takto:

Někdy se mi zdá, že jezdci,
kteří se nevrátili z krvavých polí,
nebyli pohřbeni v hromadných hrobech,
ale proměnili se v bílé jeřáby.

Naum Grebnev je slavný překladatel orientální poezie, její klasiky a folklóru. V jeho překladech nebo s jeho účastí vyšlo více než 150 knih. Po Velké vlastenecké válce studoval u Gamzatova na Literárním institutu a od té doby začalo jejich přátelství a spolupráce. Grebněv také překládal básně básníkovy otce Gamzata Tsadase . Válka zastihla Grebněva od samého počátku - v té době sloužil na hranicích u Brestu . Grebněv, ustupující spolu s Rudou armádou , se ocitl ve slavném Charkovském (Izjum-Barvenkovském) obklíčení a jako jeden z mála se objevil; překročil Severský Doněc , bojoval u Stalingradu . Byl třikrát zraněn a po posledním zranění 12. ledna 1944 pro něj válka skončila. Grebněv nazval své paměti o ní: „Válka byla nejvážnější událostí v mém životopisu. V překladu básně „Jeřáby“ přispěl Grebněv také svými vlastními zkušenostmi a zkušenostmi spojenými s válkou.“

Po smrti básníka-překladatele v roce 1988 Gamzatov napsal: „Můj přítel Naum Grebnev skvěle přeložil „Jeřáby“ do ruštiny. Nebyl jen překladatelem, ale téměř spoluautorem. Ukázalo se, že je mu bližší než všechny ostatní básně, protože on sám je zraněný válečník, který ve válce ztratil své blízké a přátele. Stalo se to jeho vlastní bolestí. Řekl: "Tento verš je o mně a mých přátelích." Teď po něm truchlím i já – a on si našel místo v hejnu jeřábů“ ^[5] .

Báseň „Jeřáby“, publikovaná v časopise, mohla zůstat jen jedním z nádherných děl Rasula Gamzatova a Nauma Grebněva , kdyby si jí nevšiml v té době již legendární Mark Bernes , který vždy četl mnoho básní při hledání základu pro novou píseň. „Poslední dva roky svého života,“ vzpomínala vdova po zpěvákovi L. M. Bodrovovi, „Bernes neustále četl básně Rasula Gamzatova, Kaisyna Kulieva , jako by

něco hledal. Jednoho dne jsem to našel“ [6] . „Mark na tom pracoval šest měsíců. Již odsouzený k záhubě, ale až do posledního dne se nemoci nepoddal, nejen cítil, ale aniž si to připouštěl, věděl, že tato píseň se stane jeho rekviem.

Tato píseň se zrodila v agónii a pamatuji si Markovy zuřivé hádky s překladatelem“ [7] , „který nesouhlasil s tím, aby on a Gamzatov byli přepsáni. Ale Mark Naumovich byl tvrdohlavý. A složil píseň. Věděl, o čem zpívá“ [8] . Sám Bernes neměl šanci bojovat. Ale protože byl v evakuovaných filmových studiích v Taškentu (1941–1944), aktivně se podílel na natáčení filmů s vojenskou tematikou, hrál role vojáků a velitelů. Byl obzvláště dobrý v písních o válce („ Temná noc “ ve filmu „ Dva bojovníci “ z roku 1943 , „ Nepřátelé spálili svou chýši “ , „ Chtějí Rusové válku “ a další). Jeho osobním tématem se stala válka [9] .

Rasul Gamzatov, který se k Bernesovi choval s velkou úctou a věděl od jiných básníků: pokud bude trvat na změnách v textu, pak se text nezhorší [10] , připomněl:

Spolu s překladatelem jsme považovali přání zpěváka za spravedlivé a místo „jezdcí“ jsme napsali „vojáci“. To jakoby rozšířilo adresu písně a dodalo jí univerzální zvuk.

Byly provedeny i některé další změny a škrty. Básník K. Vanshenkin , který byl svědkem Bernesovy práce na textu „Jeřáby“, vzpomínal:

Mnozí pravděpodobně slyšeli, že Gamzatovi „Jeřábi“ (překlad N. Grebněva) začínali větou: „Někdy se mi zdá, že jezdcí...“ Bernes okamžitě nařídil přeměnit je na „vojáky“. Jeho argumenty byly vždy mimořádně přesvědčivé. Řekl, že sami džigité tuto píseň zpívat nebudou, zpívají své vlastní džigíti a pro ostatní je toto slovo podvod. Druhé čtyřverší, které začínalo slovy „Ještě jsou z těch vzdálených časů...“, ponechal beze změny a jediné v celé písni. Třetí sloka je jím odstraněna: nemotorná pro píseň - a proto slabá. Ale je v tom dojemná věta: „V podvečerní mlze jsou jeřábi,“ a Mark skutečně sténá – je škoda se s tím rozloučit. (Říkám vám to podrobně, protože se to stalo před mýma očima.)

A Bernes odstraňuje další sloku a trpělivě vysvětluje, že nepřidává nic. A kromě toho se tam píše: „Není proto avarská řeč od nepaměti podobná výkřiku jeřába? "Ale já nebudu zpívat v Avaru!" - křičí najednou podrážděně na překladatele s pocitem, že mu není rozumět. Bernes je zpravidla neoblomný, ale je charakteristické, že svou pozici hájí buď ostře a někdy hrubě, nebo tiše a láskyplně.

A zde je kořenová sloka. Pro její dobro umělec bojuje za tuto píseň:

Unavený klín letí a letí po obloze -
Moji bývalí přátelé a příbuzní.
A v jejich řadách je malá mezera -
Možná je to místo pro mě!

Ale ta druhá linie není dobrá, překáží - co další příbuzní! Ale kdysi tam bylo místo... Jak to je? Ano ano. "V podvečerní mlze jsou jeřábi." Nemůže sem? Nezapomněl jsem! A překladatel plní svou uměleckou vůli a místo druhé věty vkládá tu drásavou a mírně ji mění: „Letání v mlze na konci dne...“

No, ve třetí řadě žádá, aby to nedělali „v jejich řadách“, ale „v té řadě“. Přesněji. A nakonec v poslední sloce také žádá o provedení změn - zejména namísto řádku: „Poletím do vzdálených zemí,“ objeví se: „Popluji ve stejné šedé tmě“. Cítíte, oč lépe, o kolik bolestivější? Ale toto čtyřverší bylo poslední ve verši. V písni Bernes opakuje počáteční sloku na konci...

Je velmi důležité poznamenat, že všechny tyto změny jsou zcela jistě v mezích originálu. No, kdo jiný by mohl dělat takovou šperkařskou práci?

— Vanshenkin K. Slyším Bernesovu píseň // Mark Bernes ve vzpomínkách svých současníků / kompilace, předmluva a komentáře K.V. Shilová . - M.(Moskva) .: Mladá garda , 2005. - S. 232–234.

Souběžně s prací na textu probíhala práce na hudbě. S prosbou o napsání nové písně se zpěvák obrátil na Jana Frenkela , se kterým již nejednou spolupracoval ^[11] . Po absolvování protiletecké školy v

letech 1941-1942 měl Frenkel možnost účastnit se bojů, byl těžce raněn; Blízká mu byla i vojenská tematika. Skladateli se básně líbily. S hudbou k již hotové verzi textu mu to ale nevyšlo. Frenkel nemohl najít ani obrysy budoucí melodie... Jen o dva měsíce později se rozhodl, že by možná bylo lepší začít budoucí píseň vokalizací . Melodie vokálu se kupodivu zrodila poměrně rychle a hlavní melodie za ní vznikla jedním dechem. Frenkel vzpomínal:

Okamžitě jsem zavolał Bernesovi. Okamžitě dorazil, poslechl písničku a... propukl v pláč. Nebyl to žádný sentimentální člověk, ale často se stávalo, že plakal, když se mu něco líbilo.

"Jeřáby" poprvé zazněly v úvodníku "Dugout", tradičním setkání válečných veteránů v redakci listu "Komsomolskaja pravda," řekla Nina Zavadskaya, pozdější redaktorka časopisu "Musical Life". — Tehdy tam byl maršál Konev a další významní vojenští vůdci . Když píseň ustala, na dlouhou dobu bylo v místnosti ticho. A pak Konev Bernese objal a se slzami v očích řekl: "Děkuji!" Jaká škoda, že je nám odepřeno právo plakat “ [12]

Záznam písně

Mark Bernes nahrál „Cranes“, když byl vážně nemocný. Už měl potíže s pohybem, ale přesto ho 8. července 1969 vzal jeho syn do studia, kde umělec píseň nahrál na jeden záťah. Tato nahrávka byla poslední v jeho životě (Mark Bernes zemřel o měsíc později, 16. srpna) [13] . Jako životopisec Jana Frenkela napsal skladatel Yu G. Rabinovich :

Bernes po vyslechnutí hudby všechny pospíšil, aby píseň nahráli co nejdříve. Jak řekl Ian, měl tušení své smrti a chtěl ukončit svůj život touto písní. Nahrávání pro Bernes bylo neuvěřitelně obtížné. Vše ale statečně vydržel a nahrál „Cranes“. A skutečně se stala poslední písní v jeho životě [14] .

Nahrávka byla poprvé publikována krátce po Bernesově smrti v srpnovém čísle 1969 zvukového časopisu " Krugozor " [15] a do konce roku vyšla na EP "Last Records" [16] (rok vydání je potvrzena tabulkou maticových čísel [17]).

Bernesův styl vystupování je velmi individuální a jedinečný – ani tak nezpívá, ani tolik nenatahuje slova ve zpěvu, ale „vyslovuje“ slova písni. Pro dobrou poezii, kde má každé slovo váhu, se takové zvláštní provedení někdy ukáže jako vhodnější.

Svaz skladatelů naložil s písní jinak. Většina Frenkelových kolegů ho obviňovala z primitivnosti a přílišné sentimentality melodie, jejího „bardského“ charakteru a podbízivosti vkusu nenáročných posluchačů. Čas však měl svou vlastní cestu a píseň „Cranes“ se stala skutečně populární. O mnoho let později o tom básník E. Dolmatovskij řekl toto: „Můžeme říci, že píseň obstála ve zkoušce času a stala se osobním majetkem několika generací sovětského lidu. „Jeřáby“ už není jen píseň – je to stránka naší historie, velký lyricko-epický obraz“ [18]

Dědictví. Památky

Píseň je zmíněna ve verších „Jeřábí písni“, kterou napsal G. Polonsky na hlavní hudební téma celovečerního filmu K. Molchanova „Budeme žít do pondělí“ (1968), jehož scénáristou byl Polonsky, pár let po vydání:

Pamatuji si, jak miloval Bernesovu píseň, všechny o stejných jeřábech.

- Píseň „Cranes“ zní jako leitmotiv v jednom z nejpopulárnějších a nejkultovnějších televizních seriálů v Jižní Koreji, „Hourglass“, natočeném v roce 1995.

Památník "Bílí jeřábi" v Gunib

- V roce 2014 se oficiálním symbolem hnutí Nesmrtelný pluk stal *jeřáb letící k obloze na pozadí pěticípé hvězdy*. Umělec Alexey Shelepov, autor loga, řekl: „Chtěli jsme vytvořit znak, který by byl vzdálený politickým a propagandistickým symbolům a klišé, ale přesto s historickou kontinuitou. Bylo důležité, aby byl znak srozumitelný zástupcům všech věkových kategorií a sociálních skupin. Znak nemá komerční intonaci, ale je moderní. Úkol je složitý a zajímavý. Jako zápletku jsem si vzal obrázek z písně „Cranes“ ^[19].
- Záznam písně v podání Marka Bernese je slyšet ve špionážním seriálu „The Americans“ (USA), v epizodě „Dyadkovo“ (sezóna 5, 2017).
- V seriálu „Manyunya“ (2021-2022, sezóna 1, epizoda 1) školní sbor zpívá píseň „Cranes“ dvakrát (fragменты kratší než minuta).
- Na konci turkmenského celovečerního filmu „Gyzyl kürte“ („Red Kurte“, „Turkmenfilm“, 2022, režisér Sahysalyh Bayramov) zazní píseň „Cranes“ v turkmenském jazyce v překladu od bývalého prezidenta Turkmenistán Gurbanguly Berdimuhamedov ^[20].
- Brzy po vytvoření písně „Jeřáby“ v SSSR a následně v zahraničí, v místech, kde se v letech 1941-1945 odehrály bitvy, se začaly stavět stély a pomníky, jejichž ústředním obrazem byly létající jeřáby. Obraz písně se tak stal symbolem památky padlých ve Velké vlastenecké válce.
- V roce 1972 se u vjezdu do města Chirchik v Uzbekistánu objevila vysoká stéla s létajícími jeřáby (sochař Yu. Kiseljov, architekti S. Sutyagin a Yu. Klepikov). Na patě pomníku jsou vyryty počáteční řádky básně „Jeřáby“ a jméno autora: *Rasul Gamzatov* ^[21].

- V roce 1975, u příležitosti 30. výročí vítězství nad nacistickým Německem, byl u města Šachty v Rostovské oblasti postaven pamětní komplex „Nenavrácený“ na památku padlých vojáků (sochař A. Charkov, architekt A. Petrov). Na jedné straně silnice na kopci je postava matky, která čeká, až její děti půjdou dopředu; na druhé straně silnice na kopci na dvou vysokých stélách je hejno létajících jeřábů. Už mnoho let tak stojí, oddělení silnicí. Kompozice komplexu využívá zvony - dar od církve [22] .
- V roce 1980 byl v Petrohradě postaven památník „Jeřáby“ , kde byl motiv létajících jeřábů použit i na basreliéfu.
- V roce 1982 se v Saratovském parku vítězství objevil pomník „Jeřáby.“ (architekt Yu. Menyakin) věnovaný padlým ve válce v letech 1941-1945 .
- 7. května 1995, na 50. výročí vítězství, ve vesnici Alekseevka ve městě Kinel, Samarská oblast, byl otevřen památník rodině Volodichkinů - devíti bratrům, kteří zemřeli ve válce (symbolizuje je devět létajících bronzových jeřábů) a jejich matka (architekt Yu. Khramov).
- V roce 1995 byl v Jemanželinsku v Čeljabinské oblasti na památku obyvatel města, kteří zemřeli během války, postaven pomník (autor: I. Franke) se dvěma létajícími jeřáby nad dvěma vertikálními deskami [23] .
- V roce 2000 byl v pamětním komplexu „Kursk Bulge“ (Kursk) u hromadného hrobu vojáků Rudé armády zastřelených na tomto místě nacisty otevřen nový objekt - žulový náhrobek „Neznámému vojáku Kurské země“ s řada jeřábů vznášejících se k obloze (sochař V. Bartenev).
- V roce 2000 byl v Lugansku odhalen pomník k 55. výročí konce války (sochař E. Chumak): nad postavou raněného rudoarmějce, který se snaží vstát ze země, létají jeřábi [24] .

- 5 декабря 2005 года, в 64-ю годовщину битвы под Москвой, в городе Видное Московской области появилась скульптурная композиция «Журавли» (скульптор А. Рожников). Меж образующих круг трёх стел, напоминающих столбы концлагерного ограждения, кружат, стремясь вырваться наружу, журавли. А внизу, над постаментом, горит Вечный огонь^[25].
- 22 июня 2005 года в Ашдоде был открыт Памятник Победы: три пилон с синим глобусом, выше три журавля; флаги Союзников и плита со строками из песни «Журавли»^[26].
- 8 мая 2005 года в «Пламмер-парке» в городе Западный Голливуд, округ Лос-Анджелес, штат Калифорния, США, после восьмилетних ходатайств русскоязычных иммигрантов местными властями был установлен памятник советским солдатам, погибшим во Вторую мировую войну, с изображением журавлей и первыми четырьмя строками текста песни «Журавли» на русском языке и в английском переводе Питера Темпеста (скульптор: Михаил Нарузецкий). Мемориал был сооружён по инициативе Лос-Анджелесской Ассоциации русских ветеранов Второй Мировой войны при содействии администрации города Западный Голливуд на средства добровольных пожертвований предпринимателей и частных лиц^{[27][28][29][30]}.
- В 2015 году к 70-летию победы над нацизмом в городе Верхняя Пышма после реставрации памятника были установлены две облицованные металлом 16-метровые стелы, увенчанные летящими журавлями (архитектор А. Луданенкова)^[31].
- 22 июня 2016 года в городе Омске на пересечении проспекта Менделеева и улицы Заозерной в сквере 70-летия Победы был открыт памятник «Журавли» (главный архитектор А. Бородавкин). Скульптурная композиция выполнена из бронзы, высота сооружения 4,5 метра^[32].

- В 2016 году в Словении на мемориальном кладбище Жале в центре Любляны был открыт памятник «Сынам России и Советского Союза, погибшим в Словении». Журавлиный клин поднимают в небо восемь стел — по числу лет Первой и Второй мировых войн^[33].
- В 2017 году в Красноярске была открыта скульптурная композиция «Журавли нашей памяти» с посвящением: «Победителям в Великой Отечественной войне» (скульптор Д. Шавлыгин). Над гранитным постаментом взмывает пламя, над которым поднимаются четыре кованых журавля. Общая высота монумента — около 8,5 метров^[34].
- 30 июня 2020 года во Ржеве к 75-летию окончания Великой Отечественной войны в память о миллионе трёхстах тысячах погибших в Ржевской битве открыт мемориал советскому солдату. В памятнике высотой 25 метров авторы (скульптор А. Коробцов, архитектор К. Фомин зримо воплотили гамзатовский образ погибших солдат, превращающихся в летящих журавлей^[35]. Внизу — строки из стихотворения А. Твардовского «Я убит подо Ржевом»: «*Мы за родину пали, Но она — спасена*». К этому событию Банк России приурочил выпуск памятной серебряной монеты с рельефным изображением фигуры воина на фоне летящих журавлей^[36].

Другие исполнители

Ян Френкель^[37], Юрий Гуляев^[38], Драган Стойнич^[sr]^[39], Боян Кодрич^[hr], Иосиф Кобзон^[40], Валерий Леонтьев, Муслим Магомаев^[41], Виктор Вуячич, группа Serebro, Олег Погудин, Дмитрий Хворостовский, Батырхан Шукенов, «Високосный год», Ильдар Абдразаков, Рок-музыканты Днепропетровска, автор идеи и продюсер КорВалALL^[42], Юлия Савичева.

- Песня переведена на иврит Зеэвом Гейзелем и исполняется в Израиле как память о погибших^[43].

- По-гречески (Οι υερανοί Архивная копия от 4 октября 2021 на Wayback Machine) песню в 1987 году исполнила Харис Алексиу. Перевод стихов осуществлён Янисом Рицосом.
- В 2003 году Марк Алмонд записал песню в английской версии «*The Storks*» («*Аусты*») для своего альбома «Heart on Snow» («Сердце на снегу»).

Примечания

↑ Показать компактно

- ↑ *Elena Polyudova*. Soviet War Songs in the Context of Russian Culture (англ.). — Cambridge Scholars Publishing, 2016. — Р. 178. — ISBN 978-1-443-88974-2. Архивировано 1 января 2022 года.
- ↑ Гамзатов Р. Зов белых журавлей (1990 г.). *www.rasulgamzatov.ru*. Дата обращения: 28 июня 2020. Архивировано 19 ноября 2020 года.
- ↑ Из интервью Я. Френкеля телеканалу «Россия» (ссылка с привязкой ко времени: от 1 мин. 47 сек. до 2 мин. 05 сек.). Дата обращения: 22 сентября 2019. Архивировано 17 ноября 2020 года.
- ↑ Устойчивая молва пытается ложно связать стихотворение Гамзатова «Журавли» с установленным в 1963 году под Владикавказом памятником Братьям Газдановым с изображением семи лебедей. Однако никто из авторов песни никогда об этой версии не упоминал.
- ↑ Гамзатов Р. Зов белых журавлей (1990 г.). *www.rasulgamzatov.ru*. Дата обращения: 28 июня 2020. Архивировано 19 ноября 2020 года.
- ↑ Бернес-Бодрова Л. Вспоминается песней // Марк Бернес. Статьи. Воспоминания о М. Н. Бернесе / Сост.: Л. М. Бернес-Бодрова. Вступительная статья и общая редакция Н. И. Смирновой. — М., 1980. — С. 210

7. ↑ Бернес-Бодрова Л. Ни с кем я не сравню... // Марк Бернес в воспоминаниях современников / Составление, предисловие и комментарии К. В. Шилова. — М., Молодая гвардия: 2005. — С. 404.
8. ↑ Бодрова Л. Вспоминается песней // Марк Бернес. Статьи. Воспоминания о М. Н. Бернесе / Сост.: Л. М. Бернес-Бодрова. Вступительная статья и общая редакция Н. И. Смирновой. — М., 1980. — С. 210
9. ↑ См. Основные даты жизни и творчества М. Н. Бернеса // Марк Бернес в воспоминаниях современников / Составление, предисловие и комментарии К. В. Шилова. — М., Молодая гвардия: 2005. — С. 421.
10. ↑ Шемета Л.П. Марк Бернес в песнях. — Киев, 2008. — С. 70–71. — 240 с. — ISBN 978-966-8382-26-0.
11. ↑ Мелодии Яна Френкеля. Почему Л. Брежневу пришлось решать судьбу песни «Журавли»? *shkolazhizni.ru*. Дата обращения: 28 июня 2020. Архивировано 28 июня 2020 года.
12. ↑ Цит. по: Шемета Л. П. Марк Бернес в песнях. — Киев, 2008. — С. 71.
13. ↑ «Журавли» Я. Френкель — Р. Гамзатов — История песни — ВСЕ О ТВОРЧЕСТВЕ ОЛЕГА ПОГУДИНА — Форум клуба. Дата обращения: 28 июня 2010. Архивировано из оригинала 15 июня 2013 года.
14. ↑ Песни. Журавли
15. ↑ Содержание звуковых страниц журнала «Кругозор» № 8, 1969 (см. с. 10). Дата обращения: 17 июня 2018. Архивировано 18 июня 2018 года.
16. ↑ Марк Бернес. Последние записи. Д-00025933-34 (пластинка-миньон) // Каталог долгоиграющих грампластинок. Часть вторая. Музыка народов СССР. Записи для детей. Эстрада, танцы. Оперетта. Марши. Лекции и музыкально-образовательные записи. 33½ об/мин. Моно и стерео / Сост. В. К. Крюков. — М.: Всесоюзная студия грамзаписи, 1972. — С. 347. — 508 с.

17. ↑ А. И. Железный. Определитель дат записи советских грампластинок // Наш друг — грампластинка. Записки коллекционера. — К. (Kyjev): Музыка Украина, 1989. — С. 271—272. — 280 с. — ISBN 5-88510-048-9.
18. ↑ Цит. по: Журбинская Т. Ян Френкель — Жизнь и творчество Архивная копия от 3 августа 2020 на Wayback Machine.
19. ↑ Полковой Журавль — один из лучших логотипов России. Дата обращения: 5 июля 2020. Архивировано 7 июля 2020 года.
20. ↑ Экс-президент Туркменистана написал новый текст для советской песни «Журавли». Дата обращения: 17 августа 2022. Архивировано 16 августа 2022 года.
21. ↑ ПАМЯТЬ. Документалистика. Журавли Серго Сутягина (телепередача). Дата обращения: 5 июля 2020. Архивировано 5 июля 2020 года.
22. ↑ Мемориальный комплекс «Невернувшимся». Дата обращения: 5 июля 2020. Архивировано 5 июля 2020 года.
23. ↑ Иван Яковлевич Франке. Дата обращения: 5 июля 2020. Архивировано 5 июля 2020 года.
24. ↑ Памятник Неизвестному солдату «Журавли» в Луганске. Дата обращения: 5 июля 2020. Архивировано 6 июля 2020 года.
25. ↑ Вечный огонь обелиска — память о прошлой войне. Дата обращения: 5 июля 2020. Архивировано 31 марта 2020 года.
26. ↑ Памятники и мемориалы | Израиль. Дата обращения: 5 июля 2020. Архивировано 5 июля 2020 года.
27. ↑ Memorial Rises Amid Protest (англ.). *Los Angeles Times* (9 мая 2005). Дата обращения: 28 июня 2020. Архивировано 12 ноября 2020 года.
28. ↑ The Lengthy, Costly and Controversial Task of Memorializing Veterans. By Bob Bishop. Дата обращения: 31 декабря 2019. Архивировано 31 декабря 2019 года.

29. ↑ [Журавлиный клин над Голливудом](#). *foto-history.livejournal.com*. Дата обращения: 28 июня 2020. [Архивировано](#) 31 декабря 2019 года.
30. ↑ [The cranes](#). *ribf.riken.jp*. Дата обращения: 28 июня 2020. [Архивировано](#) 12 ноября 2020 года.
31. ↑ [Мемориал «Журавли»](#). Дата обращения: 5 июля 2020. [Архивировано](#) 5 июля 2020 года.
32. ↑ [В День памяти и скорби в Омске открыли памятник «Журавли»](#). Дата обращения: 16 мая 2021. [Архивировано](#) 16 мая 2021 года.
33. ↑ [Памятник «Сынам России и Советского Союза, погибшим на словенской земле в годы Первой и Второй мировых войн»](#). *Российское военно-историческое общество*. Дата обращения: 28 июня 2020. [Архивировано](#) 30 июня 2020 года.
34. ↑ [В центре Красноярска открыли новый памятник](#). Дата обращения: 5 июля 2020. [Архивировано](#) 5 июля 2020 года.
35. ↑ [Зоя Игумнова. Всенародный солдат: кто стал прообразом бойца, убитого подо Ржевом](#). Облик советского воина авторы памятника собирали из реальных фото погибших героев войны. *Известия* (29 июня 2020). Дата обращения: 5 июля 2020. [Архивировано](#) 2 июля 2020 года.
36. ↑ [ЦБ выпустил памятную монету «Ржевский мемориал советскому Солдату»](#). Банк России выпустил в обращение памятную монету "Ржевский мемориал советскому Солдату". *Российская газета*. Дата обращения: 5 июля 2020. [Архивировано](#) 29 апреля 2020 года.
37. ↑ [Ян Френкель Журавли, Ян Френкель Yan Frenkel](#). *Россия XX века в песенном творчестве* (1 января 2019). Дата обращения: 30 июня 2020. [Архивировано](#) 28 июня 2020 года.
38. ↑ [Драган Стойнич – "Журавли" на сайте Discogs](#)
39. ↑ [Советское телевидение. Гостелерадиофонд России. Иосиф Кобзон. «Журавли». Песня-71. YouTube](#). Дата обращения: 30 июня 2020. [Архивировано](#) 5 июля 2020 года.

40. ↑ *БМчик - Персональный сайт Муслима Магомаева. Муслим Магомаев — Журавли. Muslim Magomaev — Zhuravli (The Cranes). YouTube. Дата обращения: 30 июня 2020. Архивировано 5 июля 2020 года.*
41. ↑ *KorValAll. «Журавли». Рок-музыканты Днепра. Продюсер КорВалALL. YouTube (7 мая 2015). Дата обращения: 30 июня 2020. Архивировано 12 августа 2020 года.*
42. ↑ *«Мне кажется порою, что солдаты...»: Израиль вспоминает павших. Лехаим (8 мая 2019). Дата обращения: 30 июня 2020. Архивировано 28 июня 2020 года.*

Литература

- *Шемета Л. П. Марк Бернес в песнях. — Киев, 2008. — 240 с.*
- *Ксения Крихели. «Журавли»: история песни, ставшей молитвой. Мир 23 (13 мая 2018). Дата обращения: 14 мая 2018. Архивировано 15 мая 2018 года.*
- *Казиев Шапи. Расул Гамзатов. — М: Молодая гвардия, 2018. — О стихотворении «Журавли»: с. 250—257.*

Odkazy

- Rasul Gamzatov o písni „Cranes“
- Naum Grebněv. Válka byla nejvážnější událostí v mém životopise

Rasul Gamzatov

- Rodina
- Gamzat Tsadasa
 - Gadži Gamzatov
 - Patimat Gamzatova
 - Chizri Amirchanov
 - Shahri Amirkhanova
 - Taus Machačeva

- Písně
- Jeřáby
 - Přání
-

funguje

- Můj Dagestán
- Goryanka
- Legenda o Khochbaru

Filmové adaptace

- Goryanka
- Legenda o statečném Khochbarovi

Paměť

- Národní knihovna Republiky Dagestán
- Památník "Bílí jeřábi"

jiný

- Koňak "Můj Dagestán"
- Opera "Khochbar"
- Film „Můj Dagestán. Zpověď“
- Balet "Horská žena"